

## RELIGIE ȘI ATEISM ÎN BASARABIA

„...Cu cât mai mulți reprezentanți ai clerului reacționar și ai burgheziei reacționare vom reuși să impușcăm cu această ocazie, cu atât e mai bine. Anume acum trebuie să pedepsim această adunătură astfel, încât vreme de câteva decenii nici să nu încerce să se gândească la o oarecare rezistență...”

Lenin V. I. (1922)

Ideologia comunistă s-a manifestat de la început ca o doctrină ostilă religiei. De aceea regimul stalinist după ocuparea Basarabiei, în iunie 1940, a recurs imediat la „înlăturarea din conștiința oamenilor a prejudecăților religioase”. Și pentru că stalinismul vedea în constrângere cheia universală de soluționare a tuturor problemelor economice, sociale și politice ale societății, acest lucru se înfăptuia în republică ca și în întreaga țară nu numai prin desfășurarea educației ateiste în rîndul populației, dar și prin aplicarea largă a violenței. Au început să fie închise bisericile, prizonieri credincioșii, interzise obiceiurile și tradițiile ca fiind contaminate de religiozitate. În consecință, în anii 1940 — 1941 în Basarabia 13 biserici au fost distruse, 27 transformate în cluburi, iar 48 preoți au fost uciși sau deportați.

Nici în anii postbelici atitudinea regimului stalinist față de religie, biserică și credincioși nu s-a schimbat. Religia continuă să fie considerată un fenomen de clasă dușmănos, rămas moștenire de la „trecutul blestemat”, care compromitea (asemeni alcoolismului, criminalității, corupției ș.a.) socialismul ce se construia în republică și propunea valori și idealuri de alternativă. Ca urmare, atât fețele bisericesti cât și credincioșii continuă să fie reperați; cu și fără pretext se desființează comunitățile religioase, se dărîmă și se închid bisericile, case de rugăciuni. Astfel, la 1 ianuarie 1948 din 943 biserici, câte erau în republică, funcționau doar 603, în care oficiau serviciul divin 376 preoți.

Represarea fețelor bisericesti și a credincioșilor avea loc, sub pretextul că aceștia erau rămășițe ale regimului vechi, ce trebuiau lichidate, colportori ai ideilor antisovietice în societate, că făceau agitație în rîndul țăranilor să nu achite impozitele și colectările, chemau populația la sabotarea transformărilor socialiste în ținut ș.a. De exemplu, dintr-un document de arhivă din anul 1948 citim : „grupele de adventiști-reformiști, melioniști și iehoviști au în componența lor persoane care în timpul ocupației române făceau parte din partidele naționaliste burgheze. Astăzi ele reprezintă niște curente politice cu caracter antisovietic. Reprezentanții acestor grupe sînt împotriva măsurilor economice și politice înfăptuite la sat și în primul rînd împotriva colectivizării”.

Cu toate măsurile de prigonire a credincioșilor și bisericii în anii postbelici, religiozitatea în rîndul populației republicii era foarte înaltă. În

ianuarie 1948, într-un raport către Guvernul republicii Romenschii, impunitivul Consiliului pentru afacerile bisericii ortodoxe de pe lângă Consiliul de Miniștri al URSS pentru RSSM scria referitor la aceasta: „În urma supravegherii personale și studierii permanente a activității bisericii și preoțimii, precum și a stării religiozității se vede că aceasta este înaltă în mijlocul populației moldovenești băștinase”. În continuare arăta că în zilele de duminică și alte sărbători religioase bisericile din localitățile sătești erau frecventate de 150 — 200 de credincioși, iar în orașe de 200 — 300. Pretutindeni se îndeplineau și serviciile religioase. Așa, de la 1 ianuarie pînă la 1 octombrie 1947, în timp ce bintuia foametea în republică, în 86 biserici din blagocinul Chișinău au avut loc 2 932 botezuri și 464 cununii, iar în 22 biserici din blagocinul Bender — 1 163 botezuri și 180 cununii. Preoțimea se bucura de o autoritate deosebită în rindul populației: credincioșii aduceau preoților ofrande bogate pentru îndeplinirea serviciilor religioase, în multe localități plăteau pentru ei impozitele, se duceau la ei după sfaturi etc.

Reprezentanții regimului aveau o atitudine diametral opusă față de preoți și credincioși. De pildă, în anul 1947 în satul Caracui raionul Kotovschii (astăzi Hincești) președintele Sovietului sătesc din localitate l-a dat afară din casă pe preotul N. D. Burieanov instalîndu-se el și familia sa în casa preotului. În satul Batir (r. Căinari) casa preotului P. C. Gondiu a fost transformată în cirmuire de colhoz, iar stăpinul lăsat pe drumuri fără acoperiș. „Duminică 10 iulie 1955, citim într-un alt document de arhivă, — la minăstirea Suruceni au apărut directorul întreprinderii de vin din Ialoveni (r. Chișinău), A. G. Carataev, membru al PCUS, președintele colhozului „Voroșilov” din raionul Chiperceni, I. N. Vidiș, membru al PCUS și cu alți 3 bărbați și 2 femei pînă în prezent neidentificați, toți în stare de ebrietate. Au început a se purta ca niște huligani fugărind călugării, admonestîndu-i că mai trăiesc încă la minăstire, dar nu se împrăstie de acolo. I. N. Vidiș a vrut să-i taie barba unui călugăr bătrîn, iar pe starețul minăstirii Gargalic, chiar în biserică, unde a dat buzna în timpul slujbei, a încercat să-l lovească cu cuțitul. Călugării i-au venit în ajutor starețului, i-au luat lui Vidiș cuțitul și l-au dat afară din biserică. Slujba în biserică s-a întrerupt pentru că enoriașii s-au împrăstiat. După aceasta, Vidiș și ceilalți scandalagii beți n-au încetat acțiunile lor huliganice, ei au continuat să alerge prin curtea minăstirii strigînd: „dați măcar un călugăr să-l omor”.

Zile și mai negre s-au abătut asupra credincioșilor și bisericilor din republică odată cu venirea lui I. I. Bodiul în anul 1959 în funcția de Secretar II al PCM.

Viitorul doctor în filosofie se evidențiasă prin atitudinea sa ostilă față de biserică încă pe cînd era secretar I al CR Olănești al PCM: La hotărîrea lui și a Președintelui Comitetului Executiv raional Blineov în ziua de 4 iulie 1956 în satul Palanca șefii secțiilor de propagandă și cultură a CR al PCM au fost trimiși să dărîme biserică din sat cu un „tractor puternic”. Locuitorii satului n-au permis însă distrugerea lăcașului sfînt. La 7 iulie a aceluiași an în satul Purcari gardul bisericii a fost sfărîmat și piatra folosită la construcția unui gard pentru porci. Romenschii, menționat de noi mai sus, inspectînd raionul Olănești în legătură cu aceste cazuri

constata că în genere „conducerea raionului e pornită spre dărîmarea și stricarea bisericilor”.

Pînă în prezent nu cunoaștem numărul lăcașelor de cult închise în republică în anii bodiulismului. Știm doar că în anii 1960-1961 în Moldova și-au încetat activitatea 320 de biserici și minăstiri. Mai știm că pentru închiderea unor biserici și minăstiri se ajungea pînă la aplicarea forței militare împotriva oamenilor ce căutau să-și apere ultimele locuri unde-și mai puteau purifica sufletul. În iunie 1959 locuitorii satului Răciula (r. Călărași) și-au apărat minăstirea și biserica din localitate timp de 9 zile. Numai după ce s-a aplicat arma de foc, au părăsit minăstirea. Încăerarea cu miliția i-a costat pe răciuleni un om mort și alții 3 răniți. Mai tirziu opt bărbați au fost judecați și condamnați la diferite termene de privațiune de libertate.

În anii „de domnie” ai lui I. I. Bodiul a fost închisă și catedrala din centrul Chișinăului, iar clopotnița ei distrusă. Inițiatori ai închiderii catedralei au fost 11 profesori, 20 docenți și alți 13 lectori de la Institutul agricol „M. V. Frunze” din Chișinău. La 10 mai 1960 ei s-au adresat către Președintele Consiliului de Miniștri al RSSM, A. F. Diordița, cu următoarea scrisoare: „Poporul nostru sovietic construiește victorios societatea comunistă. Pe fiecare porțiune a întinsului front de făurire a vieții noi, oamenii sovietici, prin munca lor de jertfire de sine, îndeplinesc și supraîndeplinesc sarcinile de dezvoltare a economiei naționale și culturii, trasate de planul septenal.

În fiecare colectiv are loc o luptă încordată și cu succes pentru omul nou — omul cu morală comunistă, convingeri comuniste, liber de reminiscentele trecutului, inclusiv de prejudecățile religioase, antiștiințifice, prin natura lor reacționare, care frinează progresul social.

În capitala republicii noastre, orașul Chișinău, este o catedrală — centru al cultului religios ortodox, simbol și concentrare a tot ce-i perimat și conservativ.

Majoritatea absolută a cetățenilor din orașul Chișinău au rupt-o cu cătușele spirituale ale concepțiilor religioase demult și definitiv, și numai o parte neînsemnată, neluminată încă, în general oamenii neorganizați, mai frecventează această catedrală. Pentru oficierea cultului religios sînt îndeajuns și bisericile care mai sînt încă în oraș.

Colectivul nostru de profesori și lectori și al tuturor colaboratorilor institutului agricol « M. V. Frunze » din Chișinău se adresează D-stră cu propunerea — de a închide catedrala din centrul capitalei Moldovei (...). (Propunem) păstrarea clădirii ca monument de arhitectură cu transformarea ei în muzeu republican de istorie a bisericii și ateismului și observator astronomic — nou centru al științei și culturii socialiste”.

Ca urmare, la 1 iunie 1961 Catedrala a fost scoasă din evidența lăcașelor de cult și transformată în sală de expoziții a muzeului de arte plastice a Ministerului Culturii.

Clopotnița Catedralei a fost aruncată în aer doi ani mai tirziu. Principalele ei păcate, conform documentelor oficiale, erau că „îngrădeau trecerea spre muzeu” (catedrală) și că era „un element întimplător în ansamblul din centrul orașului”. Gurile rele spun însă că acea clopotniță a fost distrusă, pentru că era puțin mai înaltă decît casa guvernului.

Relațiile dintre credincioși și Statul Sovietic în acei ani pot fi urmărite și din sutele de cereri adresate anual de locuitorii Moldovei diferitelor organe de stat, demnitari din țară și republică. Iată una din ele semnată în anul 1956 de 307 locuitori din satul Cernița adresată Președintelui Sovietului Suprem al URSS, C. E. Vorișilov : „Noi subsemnații locuitori ai satului Cernița, r. Vertiujeni, credincioși ortodocși, cerem să ne fie înregistrată biserica rămasă în sat de la părinții și bunicii noștri. În anul 1954 noi am reparat-o (pentru aceasta am cheltuit 22 mii ruble) și acum se află într-o stare bună. Satul nostru n-a comis în fața Patriei, Guvernului nici o crimă pentru care ar trebui pedepsit atât de drastic încât să nu i se permită deschiderea bisericii. Dimpotrivă, noi am adus Patriei, Guvernului multe servicii și chiar jertfe în timpul celor două războaie mondiale . . . Astăzi ne străduim să obținem mai multă piine, carne, lapte și alte produse agricole pentru Patria noastră și glorioasa ei armată. Vă rugăm și iarăși Vă rugăm să ne înregistrați biserica și să ne permiteți a ține slujbe în ea, să nu ne lăsați să umblăm atîta, să hoinărim prin sate vecine unde localurile bisericilor sînt neîncăpătoare și sîntem nevoiți a sta în ogradă, îndurînd rușine și nemulțumirea oamenilor în timp ce noi avem biserica noastră mare și spațioasă, pentru deschiderea căreia de acum opt ani umblăm pe drumuri ba la Chișinău, ba la Moscova . . . Noi credem că sîntem și noi oameni și ni se cuvine și nouă ceva din ceea ce proclamă legile”.

Din aprilie 1985 atitudinea statului față de religie se schimbă. Dezvăluirea în documentele PCUS a adevăratelor cauze ale stagnării, inclusiv a pasivității sociale, care era anterior pusă pe seama religiozității oamenilor și activității bisericilor, au permis ca religia să nu mai fie privită simplist, unilateral, doar ca un „opim pentru popor”, o forță reacționară care reține dezvoltarea societății.

Autoritățile de azi au înțeles că religia face parte din rîndul acelor fenomene sociale care pot și trebuie să contribuie la redresarea spiritualității noastre, morală creștină armonizînd pe deplin cu aspirațiile și normele etice ale unei societăți moderne. În ultimii ani în republică au fost înregistrate mai mult de 500 comunități religioase și retrocedate credincioșilor peste 450 lăcașe de cult. Autoritatea fețelor bisericesti crește, glasul lor este auzit la radio și televiziune, în școli și universități, în Parlamentul republicii. Slujitorii bisericii și credincioșii luptă împotriva alcoolismului și narcomaniei, împotriva criminalității și prostituției, tutelează case de copii și aziluri pentru bătrîni și invalizi, redobîndindu-și concomitent și funcțiile și prețuirea ce li se cuvin.

*Marție 1992*

MIHAI GRIBINCEA  
Cercetător științific — Chișinău